

Да 100-годдзя Вялікай Кастрычніцкай сацыялістычнай рэвалюцыі

Рэвалюцыйная Карэліччына

У пачатку XX стагоддзя на цяперашняй тэрыторыі раёна захоўвалася памешчыцкае землеўладанне з перажыткамі феадальнай сістэмы. Пачалі абвастрэцца сацыяльныя супярэчнасці, а з імі і ўзмацненне барацьбы сялян за зямлю. Асаблівы штуршок гэтай барацьбе дала рэвалюцыя 1905-1907 гадоў у Расіі. Да гэтага часу на цяперашняй тэрыторыі раёна арганізацый палітычных партый не было. Апошнія навіны вяскоўцы чулі ад прыезджых агітатараў РСДРП(б). З надыходам вясны 1905 года, узнікаюць забастоўкі сялян і батракоў у маёнтках Жухавіцкай, Карэліцкай, Мірскай, Райцаўскай, Цырынскай і Ярэміцкай валасцей. Да канца чэрвеня ў Карэлічах, Міры, Райцы і Ярэмічах былі створаны сялянскія забастовачныя камітэты пад кіраўніцтвам якіх адбылося каля 15 сялянскіх забастовак.

Сялянскі рух узмацняецца, сяляне патрабуюць скарачэння падаткаў і адмены натуральных павіннасцей, адмаўляюцца ад выплат валасной управе, выбараў дзесяцкіх і соцкіх. У пачатку 1906 года ў Карэліцкай і Ярэміцкай валасцях створаны валасныя камітэты, у склад якіх уваходзяць сельскія групы, якія былі створаны амаль ва ўсіх вёсках. Паступова ўзмацняецца палітычная работа агітатараў РСДРП(б), а ў вёсках замест сельскіх груп ствараюцца сельскія камітэты. Сельскімі актывістамі на той час з'яўляліся сяляне, якія вярнуліся з руска-японскай вайны, ці працавалі некаторы час у гарадах. У Жухавіцкай воласці гэта - Ю.Гарошка і Я.Манько, у Ярэміцкай - А.Пляскач і М.Клаўсуць, у Мірскай - І.Бубноўскі, Л.Сташэўскі, Л.Юшко, Ул.Клімаш. Нажаль, большасць прозвішчаў актыўных удзельнікаў руху застаюцца невядомымі. У вёсцы Новае Сяло Ярэміцкай воласці была арганізавана група агітаратаў у складзе: Марцін Пярэська, Лука Бянецкі, Сцяпан Гінак, Варфаламей Дрозд, Фёдар Дрозд, Захар Гінак. У сярэдзіне лета 1906 года пачынаюцца забастоўкі пастаянных і падзённых рабочых у Жухавіцкай, Карэліцкай, Мірскай, Райцаўскай, Цырынскай і Ярэміцкай валасцях. Кіраўніцтва забастоўкамі паступова пераходзіць да акруговай сялянскай арганізацыі пры Мінскай групе РСДРП(б). У сваёй дзейнасці акруговая сялянская

арганізацыя супрацоўнічае з сельскімі камітэтамі ў вёсках, якія збіраюць сялянскія сходы і вядуць непасрэдна работу па арганізацыі забастовак.

Мінскім камітэтам РСДРП(б) у канцы ліпеня 1906 года на беразе Нёмана ў урочышчы Лазінаўка быў арганізаваны мітынг сялян Ярэміцкай воласці, на якім прысутнічалі прадстаўнікі сялянскіх камітэтаў ад усіх валасцей. Прадстаўнікі камітэта на гэтым мітынгу вялі агітацыю супраць самадзяржаўя і распаўсюджвалі палітычную літаратуру. Аднак, у пачатку жніўня, жандармы правялі вобыскі ў некалькіх вёсках, арыштавалі ўдзельнікаў мітынгу і агітатараў, у якіх была знойдзена палітычная літаратура. Гэта не спыніла забастоўкі. Да паловы жніўня на цяперашняй тэрыторыі раёна іх адбылося каля 30.

У забастовачнай барацьбе сяляне дабіліся ўдвая павышэння заробатнай платы, аднак значная колькасць актывістаў была арыштавана і прыцягнута да адказнасці. К канцу жніўня забастовачны рух сялян і батракоў паслабіўся, пачалі ўзнікаць небяспечныя сутыкненні сялян са стражнікамі, паўсюдна праводзіліся арышты актывістаў і працягвалася гэта да 1910 года.

3 лістапада 1906 года на цяперашняй тэрыторыі раёна пачаўся пераход да капіталістычнага развіцця. Капіталістычны шлях правядзення зямельнай рэформы і ўтварэння сістэмы хутарскога землеўладання, перасялення часткі сялян на ўсход не палепшыў іх жыццё. Падзённыя сяляне і батракі ў хутарызацыі ўбачылі небяспеку разарэння вёсак і страту магчымасці атрымаць хоць колькі зямлі. Ажыўленне сялянскага руху пачалося з 1910 года павелічэннем выступленняў сялян супраць памешчыкаў, іх ў 1914 годзе адбываецца больш за 15. Гэта было ад таго, што асноўныя зямельныя ўладанні па-ранейшаму заставаліся ў руках памешчыкаў, захоўваліся паўфеадальныя формы эксплуатацыі сялян, узрастала беззямелле. Перапрацоўчая прамысловасць, занятая перапрацоўкай прадукцыі сельскай гаспадаркі, належала памешчыкам і была толькі ў валасных цэнтрах.

У ліпені 1914 года пачалася першая сусветная вайна. Да лета 1915 года Карэліцкая, Райцаўская і Цырынская воласці былі акупіраваны нямецкай арміяй, а Жухавіцкая, Мірская і Ярэміцкая воласці аказаліся ў прыфрантавой паласе. У выніку вайны адбыўся масавы выезд насельніцтва, на месцы засталася толькі каля 40 працэнтаў жыхароў, якія апынуліся ў крайняй нястачы. Стыхійныя выступленні вяскоўцаў паступова пачалі ўзрастаць, але жорсткія ўмовы прыфрантавой паласы не

давалі магчымасці згуртавацца. Размяшчэнне вялікай колькасці нямецкіх войск у Карэліцкай, Райцаўскай і Цырынскай валасцях не давала ніякай магчымасці арганізаваць супраціўленне, больш таго, акупанты сілай вывозілі маладых людзей у Германію.

З наступленнем вясны 1917 года, да сялян Жухавіцкай, Мірскай і Ярэміцкай валасцей, ад салдат даходзяць слухі аб Саветах рабочых і салдацкіх дэпутатаў, якія ствараюцца ў Расіі. Паступова пачынаюць нарастаць стыхійныя выступленні, і ў маі 1917 года рабочыя вінакурнага завода (бровара) ў маёнтку Замір'е (тэрыторыя ў раёне цяперашняга спіртзавода) сумесна з салдатамі запасных батальёнаў разграмілі пабудовы князя Святаполк-Мірскага. У самым мястэчку Мір у жніўні 1917 года члены РСДРП(б) трэцяга Сібірскага корпуса праводзяць нелегальную нараду па абмеркаванню рашэнняў VI з'езда партыі, дзе выступае дэлегат Н.В.Рагадзінскі.

Далейшае развіццё рэвалюцыйных падзей пачалося з перамогай Вялікай Кастрычніцкай сацыялістычнай рэвалюцыі ў Петраградзе і ўтварэннем савецкага ўрада на чале з Ул.І.Леніным. Пасля Дэкрэта аб зямлі, прынятага II Усерасійскім з'ездам рабочых, салдацкіх і сялянскіх дэпутатаў, які прайшоў 25 кастрычніка 1917 года, адпаведных пастанаў Савета Народных Камісараў, у валасцях ствараюцца Саветы і валасныя зямельныя камітэты. Такія Саветы і зямельныя камітэты пачалі стварацца ў Жухавіцкай, Мірскай і Ярэміцкай валасцях, аднак, 18 лютага 1918 года немцы перайшлі ў наступленне па ўсяму фронту і цяперашняя тэрыторыя раёна была акупіравана поўнасцю.

Акупацыйныя ўлады ўстанавілі на тэрыторыі жорсткі рэжым, непамернымі падаткамі і рэквізіцыямі грабілі насельніцтва, што ўсё больш і больш паступова пачало прыводзіць да супраціўлення захопнікам.

За гэты час больш адукаваныя сяляне сталі членамі партыі камуністаў і арганізоўвалі далейшую барацьбу за вызваленне ад прыгнёту. З пачаткам вясны 1918 года ствараюцца першыя партыйныя ячэйкі РКП(б) у мястэчках Мір і Ярэмічы, вёсках Баяры, Жухавічы, Сімакава, Студзёнкі, якія павінны былі служыць арганізуючымі цэнтрамі дружын і баявых атрадаў. Да канца мая 1918 года яны аб'ядноўваюцца ў Замір'еўскі падрайкам (чыгуначная станцыя Замір'е, цяпер Гарадзея). Прадстаўніком ад падрайкама на Мінскую раённую падпольную партыйную канферэнцыю, дзе была пастаўлена задача падрыхтоўкі ўзброенага

паўстання з мэтай аднаўлення Савецкай улады, быў накіраваны яго кіраўнік І.І.Валодзька. Па гэтаму пытанню была праведзена падпольная партыйная канферэнцыя Замір'еўскага падрайкама ў ліпені 1918 года. Праз некаторы час у Мірскай і Ярэміцкай валасцях ствараюцца партызанскія атрады і групы, значна ўзмацняецца барацьба з акупантамі. Да канца лістапада 1918 года ў валасцях усталёўваецца савецкая ўлада. На месцах ствараюцца валасныя і сельскія сялянскія камітэты, якія бяруць на ўлік памешчыцкую маёмасць і зямлю, перашкаджаюць вывазу хлеба і жывёлы ў Германію. З далейшым наступленнем Чырвонай Арміі ў снежні 1918 года ад акупацыі была вызвалена практычна ўся цяперашняя тэрыторыя раёна.

Часовы рэвалюцыйны ўрад Беларусі 1 студзеня 1919 года прыняў Маніфест аб утварэнні БССР. На базе Замір'еўскага падрайкама быў створаны Навагрудскі павятовы партыйны камітэт, якому былі падпарадкаваны Жухавіцкая, Мірская, Цырынская, Ярэміцкая партыйныя арганізацыі і пачалася арганізацыйная работа па аднаўленню Карэліцкай і Райцаўскай партарганізацый. На цяперашняй тэрыторыі раёна ўстанаўлівалася мірнае жыццё. Створаныя выканаўчыя органы савецкай улады пачалі ажыццяўленне першых мерапрыемстваў па стварэнню інфраструктуры тэрыторыі. У лютым 1919 года адбылося аб'яднанне ССРБ і Сацыялістычнай Савецкай Рэспублікі Літва ў Літбел, а ў сакавіку 1919 года аб'ядналіся кампартыі Беларусі і Літвы. Аднак, мірнае жыццё было парушана польскімі ваеннымі дзеяннямі 19 лютага 1919 года, у пачатку красавіка цяперашняя тэрыторыя раёна была акупіравана польскімі легіянерамі. За супрацоўніцтва з савецкімі ўладамі, ўдзел у рэвалюцыйных пераўтварэннях пачаліся арышты, расстрэлы, праследаванні рабочых і сялянскіх актывістаў. Зноў надышлі небяспечныя і цяжкія дні падпольнай барацьбы за вызваленне ад памешчыцкага гнёту і акупантаў.

У падполлі практычна з нуля прыйшлося пачынаць палітычную і арганізацыйную работу сярод насельніцтва. Ад ЦК кампартыі Літвы і Беларусі на цяперашнюю тэрыторыю раёна накіроўваліся прадстаўнікі для стварэння разам з мясцовымі партарганізацыямі баявых партызанскіх атрадаў і груп. У Карэлічах, Райцы, Турцы, Ярэмічах і другіх вёсках пачала распаўсюджвацца палітычная літаратура. Першым арганізатарам Ярэміцкай падпольнай партыйнай арганізацыі быў Мікалай Бразоўскі. З вясны 1919 года камуністамі з навакольных вёсак пачалася

арганізацыя партызанскага атрада для барацьбы з акупантамі, але ўдзельнікі падпольнай арганізацыі былі арыштаваны паліцыяй і па прыгавору суда расстраляны. Так аддалі сваё жыццё за вызваленне ад польскага прыгнёту Барабан І.Р., Бразоўскі М.А., Бразоўскі К.І., Бразоўскі Ул.І., Будоль А.А., Бусько С.М., Выдзерка М.К., Выдзерка Ул.Ф., Маслоўскі М.Л., Пучко А.А., Рыжкоўскі І.М., Сініца А.Р., Станкевіч І.Р., Стасевіч В.І., Яфімка А.С.

У ліпені 1920 года пачалося наступленне Чырвонай Арміі і да канца месяца цяперашняя тэрыторыя раёна была вызвалена ад польскіх акупантаў. Савецкая ўлада зноў пачала рэвалюцыйныя пераўтварэнні. Да канца 1920 года ва ўсіх валасцях былі створаны і пачалі дзейнічаць рэўкомы. Жухавіцкі рэўком ўзначаліў Ф.Ф.Крапіўніцкі, Карэліцкі - П.С.Гоцка, Мірскі - А.С.Самец, Райчанскі - С.І.Лапацкі, Турэцкі - І.С.Кеда, Цырынскі - М.С.Гулецкі. Восенню 1920 года пачалося наступленне і польскія захопнікі зноў акупіравалі цяперашнюю тэрыторыю раёна, акупацыя працягвалася аж да верасня 1939 года. Замест ранейшых валасцей былі ўтвораны гміны: Карэліцкая, Райчанская, Цырынская, якія ўваходзілі ў склад Навагрудскага павета, таксама Жухавіцкая, Мірская, Ярэміцкая (з 1926 года Турэцкая) ў складзе Стаўбцоўскага павета.

На тэрыторыі гмін знаходзілася каля 60 памешчыцкіх маёнткаў з землекарыстаннем больш за 100 гектараў, гэта амаль палова прыватнаўласніцкай зямлі. Згодна з Законам аб аграрнай рэформе, прынятым польскімі ўладамі, была прадугледжана *парцэляцыя* - продаж зямлі, якой сумесна карысталіся памешчыкі і сяляне, а таксама *камасацыя* - звядзенне ў адзін участак дробных сялянскіх надзелаў і высяленне сялян на хутары. Гэта было выкарыстана для асадніцтва і спачатку польскія вайскоўцы, а затым цывільныя каланісты-асаднікі, бясплатна, альбо за невялікую плату атрымлівалі надзелы зямлі. На цяперашнюю тэрыторыю раёна такім чынам перасялілася больш за 250 сем'яў асаднікаў. Малазямельныя сяляне і былыя бежанцы, не маючы магчымасці пражыць, за мізэрную плату ішлі на зарабкі да гэтых перасяленцаў і вясковых багацееў. Жыццё паставіла перад насельніцтвам выбар, але жосткая палітыка і асіміляцыя, праводзімая польскімі ўладамі, схіліла людзей да барацьбы за вызваленне ад захопнікаў і прыгнятальнікаў. Аднак, паліцыя сачыла і арыштоўвала ўсіх, хто трапляў пад падазрэнне ў нацыянальна-вызваленчай дзейнасці.

Актывізацыя нацыянальна-вызваленчага руху беднаты выклікала стварэнне палітычных арганізацый. З пачатку 30-х гадоў пачалі дзейнічаць падпольныя ячэйкі КПЗБ у мястэчках Мір, Турэц, Ярэмічы, вёсках Антанёва, Беразавец, Быковічы, Вобрына, Даўгінава, Кожава, Лукі, Лядкі, Мядзвядка, Пагарэлка, Трашчычы, Унехава, Церабостынь. Падпольную ячэйку КПЗБ у Ярэмічах узначаліў Іван Еўтух, у вёсцы Пагарэлка – Васіль Коршун. У падпольнай ячэйцы КПЗБ у вёсцы Лядкі Турэцкай гміны сакратаром быў абраны Барыс Чубрык, у склад ячэйкі ўваходзілі Аляксандр Мазюк, Міхаіл Бусько, Уладзімір Грамыка, Уладзімір Кеда, Уладзімір Малышка. (Дзяржаўны архіў Гродзенскай вобласці. Ф.622. Воп.1. Спр.184. Л.178.).

У 1922-1923 гадах пачалі стварацца першыя камуністычныя арганізацыі ў мястэчках Мір, Ярэмічы, вёсках Баўцічы, Вялікая Слабада, Возерскае, Горная Рута, Вялікія Жухавічы, Заполле, Малая і Вялікая Вобрына, Пагарэлка, Сіняўская Слабада. У 1923 годзе арганізатарамі І.Царуком, К.Клаўсуцем, В.Лойка быў створаны першы падпольны Ярэміцкі райкам КПЗБ, затым быў перайменаваны ў падрайкам і ўзначаліў яго сакратар Ярэміцкай падпольнай партарганізацыі Аляксандр Бразоўскі. З 1924 года ў пасёлку Мір знаходзіўся Нясвіжскі падпольны райкам КПЗБ (затым перайменаваны ў Мірскі) сакратар Ул.З.Царук, затым М.Будоль, з 1929 года – А.В.Цаба, у 1930-1931 гг. Сакратар - К.С.Смалянка. Члены райкама: І.Парфімовіч, К.Юрыс, С.Нос. Райкаму падпарадкоўваліся падрайкамы: Возерскі сакратар – С.Сякач, Жухавіцкі - І.Марцінеўскі, Турэцкі - В.Варэнік, Ярэміцкі - А.Бразоўскі.

Летам 1925 года ля ракі Сэрвач, на нарадзе сакратароў падпольных партыйных ячэек было вырашана правесці ў жніўні партканферэнцыю. Па рашэнню канферэнцыі быў створаны Асташынскі падпольны райкам КПЗБ, сакратар - Ю.Кухарчык, членамі сталі А.Сяргееў і С.Мірачыцкі. Яму падпарадкоўваліся падпольныя партыйныя ячэйкі вёсак Асташын, Кайшоўка, Любанічы, Малюшычы, Райца, Сэрвач, Шчонова. У канцы года райкам быў ліквідаваны і ўтвораны Кайшоўскі падрайкам, сакратаром абраны А.Сяргееў, які перайшоў пад кіраўніцтва Навагрудскага падпольнага РК КПЗБ.

Далейшая актывізацыя нацыянальна-вызваленчага руху выклікала стварэнне маладзёжных палітычных арганізацый і іншых грамадскіх аб'яднанняў. На пачатку 30-х гадоў пачалі дзейнічаць падпольныя ячэйкі КСМЗБ у мястэчках Карэлічы, Мір, Турэц, Ярэмічы, вёсках Беразавец, Вобрына, Даўгінава, Забалацце, Заполле, Лукі, Лядкі, Мядзвядка, Пагарэлка, Трашчычы. У склад ячэйкі КСМЗБ вёскі Забалацце

Карэліцкай гміны ўваходзілі Аляксандр Мяцеліца, Аляксандр Несцер, Андрэй Несцер, Мікалай Цішко. (Дзяржаўны архіў Гродзенскай вобласці. Ф.622. Воп.1. Спр.2078. Л.29.). Актыўную работу сярод моладзі ў наваколлі праводзіў член падпольнай ячэйкі КСМЗБ вёскі Заполле Мікалай Козел. (Дзяржаўны архіў Гродзенскай вобласці. Ф.622. Воп.1. Спр.2141. Л.5.).

У студзені 1924 года быў створаны Мірскі райкам Камуністычнага саюза моладзі Заходняй Беларусі, сакратаром абраны А.Міскевіч, члены: К.Саковіч і Л.Сташэўскі. Камсамольцы дапамагалі камуністам распаўсюджваць падпольную літаратуру і лістоўкі, вялі арганізацыйную работу сярод сялян за вызваленне ад захопнікаў і прыгнятальнікаў. У 1929 годзе быў створаны падпольны райком КСМЗБ у мястэчку Карэлічы, сакратар - С.М.Шэўка, з 1930 года Ул.С.Шайбак, а з 1931 года М.П.Арцюх. Пасля забойства паліцэйскімі ў 1933 годзе М.П.Арцюха, сакратаром стаў М.І.Федарака. З гэтага ж года дзейнічае і Райчанскі райкам камсамола, сакратар - М.Чубрык, з 1933 года - М.Я.Гурын, з 1934 года - Ул.С.Чубрык, з 1935 года - М.І.Шыбут. У 1930 годзе пачынае дзейнічаць райком камсамола ў мястэчку Цырын, сакратаром якога абраны І.Р.Пахолак.

У 1922 годзе ў барацьбе за беларускую школу і культуру была створана арганізацыя Таварыства беларускай школы, актыўная дзейнасць якой пачалася з 1926 года. 9 студзеня 1927 года ў мястэчку Мір адбыліся першы, а ў кастрычніку другі з'езды ТБШ Стаўбцоўскага павета. На другім з'езде сакратаром акруговай управы ТБШ была абрана Г.Сташэўская. У той час на цяперашняй тэрыторыі раёна актыўна ствараюцца гурткі ТБШ: у вёсках Браносава, старшыня В.Бурак, Вялікія Жухавічы - А.Грушэўскі, Даўгінава - Р.Пучко, Лукі - А.Кохан, Некрашэвічы - С.Гарон, Скорычы - М.Церах, Турэц - А.Цітавіцкі і інш. (Дзяржаўны архіў Брэсцкай вобласці. Ф.1. Воп.10. Спр.96. Л.32, 33.).

У мае 1930 года ў мястэчку Мір адбыўся чарговы з'езд ТБШ Стаўбцоўскага павета, дзе была прынята заява да польскага ўрада супраць праследавання арганізацый ТБШ, паланізацыі беларускіх гімназій і выключэння з вучняў дзяцей бедных сялян. За арганізацыю падачы дэкларацый аб адкрыцці беларускіх школ і культурна-асветніцкую работу сярод сялян, у канцы 1930 года польская ўлада прыступіла да ліквідацыі арганізацый ТБШ і ў пачатку 1937 года дзейнасць Таварыства была забаронена.

У лістападзе 1922 года ў Сейме Польшкай рэспублікі створана дэпутацкая фракцыя Беларускі пасольскі клуб, якая прадстаўляла ўсе беларускія партыі Заходняй Беларусі. У чэрвені 1925 года яна была перайменавана ў Беларускаю сялянска-работніцкую фракцыю. Камуністы і камсамольцы з'яўляліся кіраўнікамі і актывістамі камітэтаў і гурткоў БСРГ, якая актыўна ўдзельнічала ў барацьбе супраць антынароднай палітыкі польскага ўрада і адстойвала сацыяльныя і нацыянальныя правы беларускага народа. На цяперашняй тэрыторыі раёна камітэты і гурткі Грамады дзейнічалі ў большасці вёсак, што значна ўзмацніла барацьбу за дэмакратычныя свабоды і нацыянальныя правы, за беларускую школу. У канцы 1926 года актыўную работу праводзіў Кальчыцкі гурток БСРГ, сакратаром якога быў Спірыдон Сазановіч. Члены Грамады Андрэй Альшэўскі, Аляксандр Санчук, Канстанцін Мамчыц, Сяргей Турак, Іван Кісель. (Цэнтральны Дзяржаўны архіў Літвы. Ф.42. Воп.2. Спр.104. Л.8.). У студзені 1927 года польскі ўрад пачаў масавыя арышты камуністаў і актывістаў Грамады. На цяперашняй тэрыторыі раёна было арыштавана больш за 50 чалавек, сярод іх: Бразоўскі А.Ф., Буй Ю.П., Варэнік В.В., Мокат І.С., Самец В.П., Хваль І.М., Царук А.А., Юрыс К.А. і іншыя. З сакавіка 1927 года Грамада была забаронена і перастала існаваць.

З 1926 года пад уплывам палітычай і арганізацыйнай работы падпольных райкамаў КПЗБ і партыйных ячэек пачаўся ўздым нацыянальна-вызваленчай барацьбы. Камуністы вялі арганізацыйную работу па падрыхтоўцы дэманстрацый, асабіста прымалі ўдзел ва ўсіх мерапрыемствах і выкарыстоўвалі ўсе магчымыя формы і метады падпольнай работы. На 1 Мая 1926 года была арганізавана дэманстрацыя ў Карэлічах, у якой прынялі ўдзел сяляне Карэліцкай і Райцаўскай гмінаў, 7 лістапада адбыўся мітынг у гонар Кастрычніцкай рэвалюцыі. Але, з лета 1926 года партарганізацыі паняслі цяжкую страту. Былі арыштаваны Ул.Царук, П.Жалезняковіч, С.Нос, больш таго, ў канцы года арыштаваны і асуджаны да турэмнага зняволення сакратары Возерскага, Кайшоўскага, Турэцкага, Ярэміцкага падрайкамаў, партыйныя актывісты А.Цітавіцкі, З.Рудзько, К.Юрыс, Л.Клаўсуць.

У 1927 годзе створаны першы падпольны Карэліцкі падрайкам КПЗБ, сакратар П.Хваська, затым на яго аснове арганізаваны Карэліцкі райкам КПЗБ, сакратар К.Мамчыц. Карэліцкаму райкаму падпарадкоўваліся падпольныя партыйныя ячэйкі мястэчка Карэлічы, вёсак Востухава, Жукі, Заполле, Краснае, а таксама Руткавіцкі і

Гарнаруцкі падрайкамы, партыйныя ячэйкі якіх былі ў вёсках Амневічы, Барацін, Горная Рута, Зарэчча, Палужжа, Руткавічы, Тупалы. Партыйныя ячэйкі вёсак Вірышча і Пагор'е падпарадкоўваліся Шчарсоўскаму падрайкаму КПЗБ. Карэліцкі райкам КПЗБ падпарадкоўваўся Баранавіцкаму падпольнаму акруговаму камітэту КПЗБ. 12 ліпеня 1929 года камуністамі былі арганізаваны мітынг і дэманстрацыя ў Карэлічах, дзе сабраліся актывісты з усіх шасці гмінаў - больш за дзве тысячы чалавек, дэманстрацыя перарасла ва ўзброенную барацьбу з паліцыяй, але затым была разагнана. З 1929 года дзейнічае Райчанскі падпольны райком КПЗБ сакратар С.І.Лапацкі, а пасля яго арышту сакратар А.Р.Казарэз. З 1930 года дзейнічае Цырынскі падпольны райкам КПЗБ, які знаходзіўся у вёсцы Мокрава, сакратар Гулецкі М.С., а з 1933 года сакратар Ул.С.Карась, затым Ул.А.Наумовіч. У 1931 годзе Карэліцкаму падпольнаму райкаму КПЗБ былі перападпарадкаваны партыйныя ячэйкі вёсак Вялікая Слабада, Лукі, Унехава. У той час райком знаходзіўся у вёсцы Заполле, як мяркуецца, сакратаром быў І.М.Старыкаў, затым, сакратар Ф.І.Жук, пасля В.Гурын, Р.Р.Жук. З другой паловы 1931 года Карэліцкі райкам КПЗБ падпарадкоўваецца Навагрудскаму падпольнаму акруговаму камітэту КПЗБ.

З 1937 года нацыянальна-вызваленчы рух на цяперашняй тэрыторыі раёна ў выніку правядзення польскімі ўладамі новых рэпрэсій прыйшоў у заняпад. Адбыліся паўсюдна масавыя арышты камуністаў і камсамольцаў, іх высяленне з месца жыхарства ў іншыя паветы і ваяводства. У 1938 годзе жыхары цяперашняй тэрыторыі раёна ўдзельнічалі ў масавых выступленнях КПЗБ сумесна з Польскай сацыялістычнай партыяй, Камуністычнай партыяй Польшчы і другімі палітычнымі арганізацыямі. У выніку гэтага, па сфабрыкаваных правакацыйных матэрыялах, з ліпеня 1938 года КПЗБ распушчана, супраць яе членаў неабгрунтавана ўжытыя ілжывыя абвінавачванні.

У жніўні 1939 года Польская дзяржава была падзелена на сферы ўплыву і землі Заходняй Беларусі адышлі да СССР, а 17 верасня была вызвалена поўнасьцю цяперашняя тэрыторыя раёна войскамі Чырвонай Арміі. У першыя дні вызвалення ў родныя мясціны вярнуліся палітвязні польскіх турмаў і пачалі наладжваць новае жыццё. На сходах жыхароў выбіраліся сельскія і валасныя камітэты. Да сярэдзіны восені сялянскія камітэты падзялілі памешчыцкую зямлю і інвентар паміж малазямельнымі сялянамі, парабкамі. Пачалося стварэнне першых калгасаў. Так

скончылася рэвалюцыйная барацьба на цяперашняй тэрыторыі раёна, барацьба якая доўжылася больш за дваццаць гадоў пасля перамогі Вялікага Кастрычніка ў Расіі.

Ідэалогія XXI стагоддзя ў апошнія гады нас спрабуе пераканаць, што рэвалюцыя была найвялікшай трагедыяй у гісторыі. Аднак, гістарычныя высновы кажуць, што гэта было заканамерным следствам таго стану і выхадам з таго тупіка, з той смуты, якая тады склалася. Пры ўсіх разыходжаннях поглядаў на падзеі стогадовай даўніны, немагчыма адмаўляць той факт, што барацьба за справядлівасць у тых часы змяніла шлях гістарычнага развіцця нашага рэгіёну і аказала велічэзны ўплыў на яго далейшае развіццё. Нягледзячы на тое, што ў Расіі свята Кастрычніцкай рэвалюцыі пасля распаду СССР перайменавана, у Беларусі і дагэтуль гэты дзень - афіцыйнае дзяржаўнае свята і выхадны.

Ніякія падзеі не павінны трактавацца на карысць нашым імгненным палітычным перавагам, неабходна аб'ектыўнае асэнсаванне гісторыі. Штучна палітызаваць сітуацыю можна толькі з ужываннем сілы звонку. Гэтаму сёння ёсць наглядныя прыклады раз'яднання славянскіх народаў.

Заўвага: Асобныя факты запісаны з успамінаў састарэлых жыхароў раёна ў 80 - 90 гады XX стагоддзя.

Выкарыстаная літаратура:

* Бурава Т.А. Рэвалюцыйныя падзеі на Навагрудчыне. У суровыя гады падполля...(успаміны былых членаў КПЗБ - актыўных удзельнікаў рэвалюцыйнага руху ў Заходняй Беларусі). Мінск. 1958 г.

* Полуян И.В. Заподняя Белорусь в период экономического кризиса 1929-1933 гг. Мінск. 1991 г

* J. Zwigrudzki. Nowogrudek i okolice. Nowogrudek. 1927 г.

* Гісторыя Беларусі: У 6 т./ Рэд.: М.Касцюк і інш. –Мінск: Экаперспектыва. 2007 г.
Т.5. Беларусь у 1917-1945 гг. 2006 г.